

EDICIJA BOLERO

II kolo

TKALJA SENKI, HORHE VOLPI

PROVALIJA, FERNANDO VALJEHO

DANI KUGE, EDMUNDO PAS SOLDAN

ČOVEK KOJI JE VOLEO PSE, LEONARDO PADURA

ČOVEK KOJI JE VOLEO PSE

LEONARDO PADURA

Prevela

Ljiljana Popović Anđić i Dragana Bajić

■ Laguna ■

Naslov originala

Leonardo Padura

EL HOMBRE QUE AMABA A LOS PEROS

Copyright © Leonardo Padura Fuentes 2009

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Nakon trideset godina,
za Luciju*

Kolo II, knjiga 4

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

Prvi deo	13
Drugi deo	271
Treći deo: Apokalipsa	541
Reči zahvalnosti	623

Trideset godina kasnije, još uvek, za Lusiju
To se dogodilo kad su se samo mrtvi osmehivali,
radosni zato što su napokon sebi našli počinka...

Ana Ahmatova, *Rekvijem*

Život je [...] prostraniji od istorije.

Gregorio Marañon, *Istorija jedne ozlojeđenosti*

London, 22. avgusta 1940. (TASS) – Londonski radio danas je saopštio: „U jednoj bolnici u Sijudad Meksiku umro je Lav Trocki od posledica frakture lobanje nastale u atentatu koji je prethodnog dana izvršila osoba iz njegovog najbližeg okruženja.“

Leandro Sanćes Salasar: On nije bio nepoverljiv?

Uhapšenik: Nije.

L. S. S.: Zar niste pomislili da je bio nemoćan starac i da postupate sasvim kukavički?

U.: Ja nisam ništa mislio.

L. S. S.: Sa mesta na kome je hranio zečeve otišli ste pešice, o čemu ste razgovarali?

U.: Ne sećam se da li je nešto govorio ili ne.

L. S. S.: Zar nije video kad si uzeo pijuk?

U.: Nije.

L. S. S.: Neposredno pošto si mu zadao udarac, šta je taj gospodin uradio?

U.: Poskoćio je kao sumanut, kriknuo kao lud, zvuk njegovog krika pamtiću celoga života.

L. S. S.: Kaži, da vidimo kako je to bilo.

U.: A.....a.....a.....ah! Ali vrlo glasno.

(Iz saslušanja kome je pukovnik Leandro Sanćes Salasar, šef tajne službe Savezne oblasti Meksiko, podvrgao Žaka Mornara Vandendreša, ili Frenka Džeksona, osumnjičenog za ubistvo Lava Trockog u noći između petka 23. i subote 24. avgusta 1940.)

PRVI DEO

Havana, 2004.

– U miru počivaj – bile su poslednje sveštenikove reči.

Ako je ova izrabljena rečenica, bestidno teatralna u ustima te ličnosti, ikad imala smisla, bilo je to upravo tada, dok su grobari nehajno vešto spuštali Anin kovčeg u otvorenu raku. Izvesnost da život može da bude najgori pakao i da je tim spuštanjem zauvek iščezavao balast straha i bola obuzela me je kao jedno olakšanje i pomislio sam da sam možda pozavideo svojoj ženi na konačnom prelasku u muk jer biti mrtav, potpuno i uistinu mrtav, za neke može biti nešto najsličnije blagosiljanju onog Boga s kojim je Ana, bez mnogo uspeha, pokušavala da me poveže u poslednjim godinama svog tegobnog života.

Čim su grobari namakli ploču i na kamenu površinu počeli da postavljaju vence cveća koje su u rukama držali prijatelji, okrenuo sam se i udaljio u nameri da uteknem novim tapšanjima po ramenu i uobičajenim izjavama saučešća koje se uvek osećamo obaveznim da izrazimo. Zato što su u tom času sve reči sveta bile suviše: samo je sveštenikov uobičajeni obrazac imao smisla i ja nisam hteo da ga propustim. *Počivanje i mir*: ono što je Ana napokon dobila i za čim sam i sâm vapio.

Kad sam seo u pontijak da sačekam Danijelov dolazak, shvatio sam da samo što se nisam onesvestio i bio sam ubeđen da ako

me prijatelj ne odvede s groblja, neću biti u stanju da pronađem izlaz u život. Septembarsko sunce pržilo je krov kola, ali nisam bio u stanju da se pomerim. S malo preostale snage sklopio sam oči da obuzdam vrtoglavicu od izgubljenosti i zamora dok sam osećao kako mi kisele izlučevine znoja padaju s kapaka i obraza, teku mi ispod pazuha, sa vrata, s ruku, natapaju mi leđa usijana od plastičnog sedišta i pretvaraju se u topli mlaz koji se niz noge sliva u ponor tražeći zdenac cipela. Pomislio sam da su to smrdljivo znojenje i beskrajni zamor možda uvod u moj molekularni raspad, ili bar infarkt koji će me ubrzo ubiti, pa mi se učinilo da bi obe stvari mogle da budu laka, čak poželjna rešenja, mada iskreno rečeno nepravedna: nisam imao prava da nateram prijatelje da podnesu dve sahrane za tri dana.

– Ivane, je l' ti loše? – trglo me je Danijevo pitanje dok je provirivao kroz prozor. – Bokte, vidi kako se znojíš...

– Hoću da odem odavde... Al' ne znam kako, jebote...

– Evo idemo, ortak, ne brini. Sačekaj malo, da ovim grobarima dam neki dinar ... – rekao je i iz tih prijateljevih reči do mene je dopro vidljiv osećaj stvarnosti i života, što mi je delovalo čudno, krajnje daleko.

Ponovo sam sklopio oči i sedeo nepomičan, znojeći se sve dok kola nisu krenula. Tek kad sam osetio svežinu vazduha koji je ulazio kroz prozor, usudio sam se da podignem kapke. Pre nego što smo izašli sa groblja, video sam poslednje nizove grobova i grobnica načetih vrelinom sunca, nepogodama i zaboravom, mrtvih kao i njihovi stanari, pa sam se (s razlogom ili bez ikakvog razloga da to učinim baš u tom trenutku) ponovo zapitao zašto su neki udaljeni naučnici od tolikih drugih mogućnosti izabrali upravo moje ime da krste ono što će te sezone postati deveta tropska oluja.

Mada sam dotad u životu već naučio (bolje rečeno naučili su me, i to ne baš na najbolji način) da ne verujem u slučajnosti, bilo je suviše podudarnosti koje su meteorologe navele, nekoliko meseci unapred, da odluče da će tu oluju nazvati Ivan (ime koje počinje devetim slovom kastiljanske abecede, muškog roda i nikada ranije upotrebljeno u te svrhe). Zametak budućeg Ivana začat

je kao skup zloslutnih oblaka u blizini Zelenortskih Ostrva, no tek nekoliko dana potom, već kršten i pretvoren u pravi-pravciti uragan, pojaviće se na Karibima da nas smesti usred svog proždrljivog oka... Videćete već zašto mislim da imam razloga napretek da poverujem kako je samo neki uvrnuti slučaj mogao da odluči da taj ciklon, jedan od najžešćih u istoriji, ponese moje ime upravo u trenutku kada se mom životu bližio drugi uragan.

Premda smo Ana i ja odavno – možda suviše dugo – znali da joj je suđen kraj, te mnoge godine tokom kojih smo vukli njene bolesti navikle su nas da s njima živimo. Ali saznanje da se njena osteoporoza (verovatno izazvana avitaminoznim polineuritisom otkrivenim u najtežim godinama krize devedesetih) na kraju razvila u rak kostiju suočilo nas je s činjenicom o bliskom raspletu, a mene sa mračnim zaključkom da je samo neki uvrnuti naum mogao da se pobrine da mi ženin život izjeda baš ta bolest.

Od početka godine Ani se ubrzano pogoršavalo stanje iako je sredinom jula, tri meseca posle konačne dijagnoze, započela njena završna agonija. Mada je Žizela, Anina sestra, često dolazila da mi pomaže, praktično sam morao da prestanem da radim kako bih se brinuo o ženi, a te mesece smo preživeli zahvaljujući podršci prijatelja kao što su Dani, Anselmo ili doktor Frenk, koji su često svraćali u naš mali stan u četvrti Loton da nam za pojačanu ishranu donesu ponešto što su odvojili iz mršave nabavke do koje su za sopstveni opstanak uspevali da dođu najkrivudavijim putevima. Dani se takođe često nudio da mi pomogne oko Ane, ali ja sam odbio taj njegov gest jer bol i jad spadaju u ono malo stvari kojih bude najviše kad se podele.

Slika onoga što smo proživljavali među ispucalim zidovima našeg stana bila je obeshrabrujuća koliko se samo može zamisliti, iako je pod tim okolnostima najgora bila čudna snaga kojom se Anino skrhanu telo uhvatilo za život, čak i protivno volji njegove gospodarice.

Prvih dana septembra, kada je uragan Ivan, već u svojoj punoj snazi, okončavao prelaz preko Atlantika i približavao se ostrvu Grenada, Ana je doživela neočekivan period bistrine uma i

nepredviđenog popuštanja bolova. Kako smo njenom odlukom odbacili odlazak u bolnicu, bolničarka iz susedstva i naš prijatelj Frenk brinuli su se da joj daju infuzije i doze morfina koje su je održavale u isprekidanoj obamrlosti. Kada je video takav odgovor organizma, Frenk me je upozorio da je to kraj i preporučio mi da bolesnici dajem samo hranu koju sama traži, da ne insistiram na infuzijama i da joj, kad god se ne žali na bolove, ukinem narkotik kako bih joj poklonio nekoliko poslednjih dana pri zdravom razumu. Onda se, kao da joj se život vratio u normalu, Ana s nekoliko slomljenih kostiju i širom otvorenih očiju ponovo zainteresovala za svet oko sebe. Uz upaljeni televizor i radio, pažnju je opsesivno vezala za putanju uragana koji je otpočeo svoju smrtonosnu igru pustošeći ostrvo Grenadu, gde je ostavio više od dvadeset mrtvih. Tih dana žena mi je u više navrata održala predavanje o osobinama ciklona, jednog od najjačih koje pamte meteorološke hronike, i njegovu preteranu silinu pripisala klimatskim promenama na planeti, menjanju prirode koje bi moglo dođe glave ljudskom rodu ako se ne preduzmu potrebne mere, rekla mi je potpuno u to ubeđena. Saznanje da moja žena na samrti misli o budućnosti drugih bilo je bol pridodat onom koji me je već preplavljivao.

Dok se nevrete približavalo Jamajci, sa jasnim naznakama potonjeg prodora sa istoka Kube, Ana je doživljavala neku vrstu meteorološkog uzbuđenja koje ju je držalo u stalnoj budnosti, napetosti kojoj je izmicala tek kada bi je na dva-tri sata ophrvao san. Sva njena očekivanja bila su vezana za Ivanov pohod sa brojem mrtvih koje je za sobom ostavljao (jedan na Trinidadu, petoro u Venecueli, još jedan u Kolumbiji, opet petoro u Dominikani, petnaestoro na Jamajci, sabirala je uz pomoć svojih iskrivljenih prstiju), a naročito za predviđanje onoga što će uništiti ako stigne na Kubu iz bilo kog mesta obeleženog u krivulji mogućih putanja koje su predvideli stručnjaci. Ana je živela u nekoj vrsti kosmičke komunikacije, na vrhuncu simbiotskog susticanja dvaju organizama koji su znali da su osuđeni da u roku od svega nekoliko dana sami sebe progutaju, pa mi je čak palo na um da je od bolesti i

narkotika poludela. Pomislio sam i da ću, ako uragan ne prođe brzo i Ana se ne smiri, na kraju poludeti ja.

Najkritičnija faza za Anu, a logično i za svakog stanovnika ostrva, počela je kada je Ivan, sa vetrovima koji su dostizali oko dvesta pedeset kilometara na sat, počeo da se šeta po morima južno od Kube. Ciklon se kretao s nehajnom nadmenošću, kao da krajnje izopačeno bira mesto gde će neizbežno okrenuti prema severu i zemlju preseći nadvoje ostavljajući ogromnu utrinu ruševina i smrti. S prigušenom uzdržanošću, čula prikovanih za radio i televizor u boji koji nam je pozajmio komšija, s Biblijom nadohvat jedne ruke i našim psom Varkom kraj druge, Ana je plakala, smejala se, proklinjala i molila se neprimerenom snagom. U takvom stanju je izdržala duže od četrdeset osam sati, posmatrajući tajnovito Ivanovo napredovanje, kao da su joj misli i molitve bile neophodne da uragan drži što dalje od ostrva, zaustavljen na onoj gotovo neverovatnoj zapadnoj putanji s koje nikako da skrene na sever i opustoši zemlju, kako je predviđala svaka istorijska, atmosferska i planetarna logika.

Dvanaestog septembra uveče, kada su informacije sa satelita i radara i jednodušno iskustvo svetskih meteorologa sa sigurnošću tvrdili da će se Ivan pramcem okrenuti na sever i sa svojim udarima kao probojcima, džinovskim talasima i naletima kiše naslađivati se u konačnom rušenju Havane, Ana je zatražila da sa zida skinem nagrizeni krst od tamnog drveta koji mi je dvadeset sedam godina ranije poklonilo more (brodolomnički krst) i da ga stavim u podnožje kreveta. Zatim me je zamolila da joj spremim vruću čokoladu i nekoliko kriški prepečenog hleba s puterom. Ako se desi ono što mora da se desi, to će biti njena poslednja večera jer oštećena tavanica našeg stana neće izdržati silu uragana, a ona je, suvišno je reći, odbijala da se makne odande. Kad je popila čokoladu i gricnula malo hleba, Ana mi je zatražila da brodolomnički krst položim kraj nje, pa je počela da se moli, očiju uprtih u tavanicu i drvene potpornje koji su joj obezbeđivali ravnotežu, a možda joj se mašta bavila i stvaranjem slika apokalipse koja je vrebala grad.

Ujutru 14. septembra meteorolozi su najavili čudo: Ivan je na kraju skrenuo na sever, ali toliko zapadno od predviđenog područja da je jedva okrnio najzapadniji deo ostrva ne nanevši veću štetu. Uragan se naizgled sažalio zbog svih nedaća koje su nam se već nakupile, pa nas je ostavio po strani, uveren da bi njegovim prolaskom kroz zemlju providenje preteralo. Iscrpljena od tolike molitve, želuca upropašćenog od nedostatka hrane, ali zadovoljna onim što je smatrala ličnom pobedom, Ana je zaspala pošto je čula potvrdu tog kosmičkog hira i u njenom krivljenju usana koje je postalo uobičajeno obrazovalo se nešto umnogome nalik osmehu. Anino disanje, danima kao dahtanje, ponovo se umirilo, što je uz milovanje Varkove dlake još dva dana bilo jedini znak da je još živa.

Šesnaestog septembra predveče, dok je uragan počinjao da slabi na američkoj teritoriji i da mu vetrovi gube već smanjenu snagu, Ana je prestala da miluje psa i nekoliko minuta kasnije prestala i da diše. Najzad je počinula, želim da verujem u večnom miru.

Kad dođe vreme, shvatićete zašto ova priča, koja nije priča o mom životu, mada je i to, počinje kako počinje. Iako još ne znate ko sam, niti imate predstavu o tome šta ću vam ispričati, možda ste nešto već razumeli: Ana je za mene bila veoma važna osoba. Toliko da u velikoj meri ova priča zbog nje i postoji, crno na belo, hoću da kažem.

Ana se našla na mom putu u jednom od onih tako čestih trenutaka kad sam se ja klatio na rubu provalije. Veličanstveni Sovjetski Savez već je roptao na samrti, a na nas su se obrušile munje krize koja će devedesetih godina opustošiti zemlju. Kako se moglo predvideti, jedna od prvih posledica nacionalne propasti, zbog nedostatka papira, mastila i struje, bila je gašenje veterinarskog časopisa u kome sam od pamtiveka radio kao korektor. Kao i desetine zaposlenih u štampi, od grafičara do šefova redakcija, završio sam u zanatskoj radionici gde je trebalo da se posvetimo izradi makramea i ukrasa od lakiranog semenja koje niko, to su

svi znali, niti će moći niti će hteti da kupi. Posle tri dana na novom i beskorisnom odredištu, čak se i ne udostojivši da dam otkaz, pobegao sam iz te košnice s pobesnelim i osujećenim pčelama i, zahvaljujući prijateljima veterinarima čije sam tekstove toliko puta pregledao i iznova pisao, nedugo zatim počeo sam da radim kao neka vrsta pomoćnika za sve i svašta u tada takođe vrlo siromašnoj Veterinarskoj školi Univerziteta u Havani.

Ponekad sam toliko preterano podozriv da čak pomišljam nije li sav onaj splet svetskih, nacionalnih i ličnih odluka (pričalo se čak i o „kraju istorije“, baš kad smo mi počeli da stičemo predstavu o tome šta je to bila istorija dvadesetog veka) imao za cilj jedino to da baš ja jednog kišnog popodneva primim očajnu i skroz pokislu devojkicu sa raščupanom pudlicom na rukama, koja je došla u kliniku i preklinjala me da joj spasem psa obolelog od vezanih creva. Kako je prošlo četiri i lekari već behu pobegli, objasnio sam devojci (i ona i pas drhtali su od hladnoće, i dok sam ih gledao, osetio sam da mi je glas zapeo u grlu) da ne može ništa da se uradi. Onda je udarila u plač: pas joj umire, rekla mi je, dva veterinarina koja su ga pregledala nisu imala anesteziju da ga operišu, a pošto u gradu nije bilo autobusa, došla je pešice po kiši noseći psa iz Stare Havane i ja *moram* nešto da učinim, za ime Boga. Nešto? Još se pitam kako je moguće da sam se usudio, ili da li sam u stvari želeo da se usudim, ali kad sam devojci objasnio da nisam veterinar i tražio joj da napiše svoj zahtev na papiru i potpiše ga, oslobađajući me svake odgovornosti, Tato je na samrti postao moj prvi hirurški pacijent. Ako je Bog kog je devojkica prizivala ikada odlučio da zaštiti nekog psa, mora da je to bilo tog popodneva jer je operacija o kojoj sam toliko čitao i toliko puta je gledao, u praksi postigla uspeh...

Zavisi kako se uzme, Ana je bila žena koja mi je bila najpotrebnija ili ona koja mi je u tom trenutku najmanje odgovarala: petnaest godina mlađa od mene, premalo zahtevna u materijalnom pogledu, užasna i rastrušna kao kuvarica, strasna ljubiteljka pasa i obdarena neobičnim osećajem za stvarnost koji ju je vodio od najluđih ideja do najčvršćih i najrazumnijih odluka. Od početka

naše veze umela je da me navede na osećaj da je već godinama tražim. Zbog toga se nisam mnogo začudio kada je posle nekoliko nedelja spokojnih i vrlo zadovoljavajućih seksualnih odnosa započelih prvog dana kada sam otišao u kuću gde je Ana stanovala sa drugaricom da Tatu dam infuziju, devojka natrpala svoje stvari u dva ranca i sa otkazanom knjižicom za snabdevanje, kutijom knjiga i svojom gotovo oporavljenom pudlicom, smestila se u moj vlažni stan već ispućalih zidova u Lotonu.

Ophrvani glađu, nestancima struje, obezvređivanjem plata i saobraćajnim zastojima – među mnogim drugim nedaćama – Ana i ja smo prolazili kroz period ushićenosti. Naša mršavost, pojačana dugim vožnjama na kineskim biciklima koje su nam prodali na radnim mestima, pretvorila nas je u gotovo vazdušasta bića, neku novu vrstu mutanata ipak kadrih da se poslednjim snagama posvete vođenju ljubavi, satima razgovara i čitanju kao da nam je smrt za vratom – Ana poezije, ja, posle dužeg vremena, opet romana. To su bile nekako nestvarne godine, proživljene u mračnoj i sporoj, uvek toploj zemlji koja je svakog dana propadala iako nije završila u pećinama prvobitne zajednice koja nas je vrebala. Ali bile su to i godine u kojima ni najrazornija oskudica nije uspevala da pobedi radost koju je u Ani i meni pobuđivalo to što živimo jedno pored drugog, kao brodolomnici koji se međusobno vežu da bi se zajedno spasli ili zajedno stradali.

Izuzev gladi i svakovrsnih materijalnih oskudica koje su nas šibale – iako smo ih među nama smatrali spoljnim i neizbežnim, pa stoga i stranim – jedini tužni događaji u ličnom životu u tom periodu bili su otkriće avitaminoznog polineuritisa kod Ane i kasnije Tatova smrt kad je već imao šesnaest godina. Odlazak pudlice toliko je pogodio moju ženu da sam nekoliko nedelja kasnije pokušao da olakšam to stanje tako što sam sa ulice doneo štene zaraženo šugom, koje je Ana odmah prozvala Varko zato što se vešto sakrivao i posvetila se njegovom lečenju i hranjenju onim što smo uspevali da odvojimo od naših oskudnih obroka za preživljavanje.

Ana i ja smo dostigli stepen prožimanja do srži, pa sam jedne vrele noći kad je isključena struja, jedva utolivši glad i uznemiren

(kako je moguće da je ta prokleta vrućina uvek tu i da čak i mesec sija slabije nego pre?), kao da samo vršim neku prirodnu potrebu, počeo da joj pričam o susretima koje sam četrnaest godina ranije imao s onom osobom koju sam od prvog dana uvek zvao „čovek koji je voleo pse“. Do te noći, kad sam gotovo bez uvoda, iznebuha rešio da Ani ispričam tu priču, nikad nikom nisam otkrio o čemu smo razgovarali taj čovek i ja, a još manje svoju želju, tokom svih tih godina odlaganu, potiskivanu i često zaboravljanu, da napišem priču koju mi je poverio. Da bi imala bolju predstavu o tome kako je na mene uticala blizina te osobe i šokantna priča o mržnji, prevari i smrti koju mi je preneo, čak sam joj dao da pročita neke zabeleške koje iz svog tadašnjeg neznanja i gotovo protiv volje nisam mogao da prestanem da zapisujem. Čim ih je pročitala, Ana se zagledala u mene sve dok težina njenih crnih očiju – onih očiju koje su uvek izgledale kao najživlji deo njenog tela – nije počela da me peče po koži, pa mi je na kraju sa zastrašujućom uverenošću rekla da ne shvata kako je moguće da ja, baš ja, nisam napisao knjigu o toj priči koju mi je sam Bog postavio na put. I gledajući je u oči – one iste oči koje sada jedu crvi – dao sam joj odgovor koji sam toliko puta krio od sebe, ali jedini koji sam, zato što je to bila Ana, mogao da joj dam:

– Nisam je napisao iz straha.